

pec pri nekem kmetu, dokler ga po njegovi smrti ne spodi kmetov nemški sorodnik. Šele čez čas se vrne iz Münchna, kjer je delal pri mestni kanalizaciji, domov, ker meni, da bo le tako premagal depresijo, v katero je zapadel kot zdomec. Končna, nekoliko idealizirano prikazana ideja o nujnosti življenja na domači zemlji, ki se je pojavila že v pogovoru s kmetovim sorodnikom, ki je izjavil, da bi Slovenci morali razvijati svoje sposobnosti in obdelovati svojo zemljo doma, ne pa hoditi na tuje. Nekaj podobnega ugotavlja tudi junakov tovariš v Münchnu.

Kakor prvo delo, je tudi drugo napisano v obliki retrospektive z vložnimi pripovedmi, ki imajo v prvem delu obliko biblijskih prilik, v drugem delu pa se pojavljajo v obliki sanjskega prizora, domišljjskega videnja in Cankarjevega spremljanja junaka na poti v poboljševalnico, ki je, gledano s psihično-intelektualnega stališča, predmenzionirano in ga ni mogoče pripisovati junaku, ampak je pisateljeva intervencija, s katero je izpovedal nekaj aktualnih mnenj. Druga polovica

Korenin pa je vrsta fragmentov, med katerimi so izdelani le nekateri. Nekaj poglavij predstavlja ironičen prikaz topoumnosti policajev in podeželskega učiteljstva, ki uporablja vse prej kot primerna pedagoška sredstva pri vzgoji otrok. V drugih poglavjih se pisatelj marsikje približa socialnemu realizmu, čeprav se v obeh delih, zlasti pa v prvem, kažejo mnoge ekspresionistične poteze, ki segajo tudi v Zidarjev jezik.

Pavle Zidar je v pričujočih delih Vid in Korenine moje očitno poskušal razviti nekatera hotenja, ki so že nekaj časa navzoča v njegovi prozi, poenostavljeno, a ne v pejorativnem smislu bi jih lahko poimenovali: bogoskateilstvo in odnos do domače zemlje. Pri tem je opazno, da jih ni mogel svobodno razvijati zaradi knjižne zbirke, v kateri sta deli izšli, saj se je povrnil na nekatera izhodišča, ki jih je v svojih dosedanjih delih zavračal; celo erotika, ki zajema eno od poglavitnih mest v njegovih delih, je tu postala izrazito spiritualna, brez svojega drugega pola, čutnosti, kar je za Zidarja nenavadno.

Marjan Dolgan

Poročamo — glosiramo

PREMISLEK OB SLOVENSKI HIMNI

V zadnjem letu sem na več straneh slišal in bral o tem, da naj bi postala Jenkova (oz. dveh Jenkov) pesem Naprej slovenska himna. Neuradno je ta pesem to pravzaprav bila že dobrih sto let; za časa Avstro-Ogrske, v stari Jugoslaviji in med narodnoosvobodilno borbo; le v novi Jugoslaviji je kmalu po osvoboditvi nekam mrknila in prišla v milost šele v zadnjem času, ko so jo prvič zaigrali na neki pomembni proslavi in jo s tem »rehabilitirali«, ne da bi bila, seveda, kadarkoli sploh uradno »dehabilitirana« — to je pač naš specifični stil v urejanju takih stvari. No, naj

bo kakorkoli že, zdaj, po dvajsetih letih centralistične nemilosti, je s pesmijo spet vse lepo in prav in po mnenju mnogih naj bi postala celo uradna himna naše republike. Za ta namen se je nekako razvedelo že pred njenim malo prej omenjenim javnim predvajanjem, ki sem ga tako kot mnogi drugi tudi sam pričakoval s prijetnim zanimanjem. Spomnim se, kako me je ganilo, ko so se po dolgem času spet oglasili njeni prvi akordi. Pa tudi tega se spomnim, kako mučno mi je postalo takoj zatem. Poslušal sem nekakšno po jazzu dišečo poskočnico, na katero so se v glavi vezali nekakšni anahronistični verzi. Ne to ne ono mi ni moglo

zbuditi pričakovane svečanosti, kljub temu da sem si klical v spomin, kaj vse je ta pesem skozi rodove pomenila našim ljudem. Potem sem začel premišljati, kaj je tisto v njej, kar ji po mojem občutku ne omogoča, da bi dandanes postala naša narodna himna, vsaj kar se besedila tiče, ne.

Zaradi preglednosti je treba ločiti vprašanje glasbe in verzov. Priredba, ki sem jo slišal, je bila prehitra: pri himni je zmerom treba misliti na množico, ki jo bo pela. Pevsko nevodena množica mora imeti čas, da se medsebojno »lovi« tako v melodiji kot v besedah. Tako hitro, kot je bila priredba nastavljena, ljudje ne bi mogli peti. Razen tega pa je še vprašanje same melodije. Za moje uho je precej težka, saj nastopijo »nepravilnosti« tako z začetkom druge kot tretje kitice.

Srečno naključje je nanoslo, da sem lahko povprašal za mnenje o tem in onem mojstra Bojana Adamiča, ki je poskrbel za omenjeno priredbo. Ta mi je (na kratko povzeto) povedal tole: melodija je lepa, skoraj povsem izvirna in »niti« ne pretežka, pač pa predstavlja resno težavo za ceremonialno uporabo njena dolžina; po glasbeni plati je pesem namreč tako zgrajena, da se morata (če sem si prav zapomnil) dve kitici ponavljati, ker drugače ne more biti; to pa, kot mu je znano iz izkušnje, po predpisanem tempu skladbo preveč zavleče, da bi bila primerna za izvajanje v svečanostne namene, saj take prilike prenesejo kvečjemu minuto. V tem je bil tudi vzrok, da je svojo priredbo pospešil. Lahko pa je to storil le zato, ker je niso peli, ampak samo igrali. Če bi jo peli, bi morala biti počasnejša, pri tem pa bi nastalo že omenjeno vprašanje dolžine.

Skratka: izvirna, lepa pesem, s tradicijo in priljubljenostjo, a za himno s skoraj neresljivim vprašanjem dolžine. Kot nestrokovnjak se dlje ne morem spuščati, saj ne vem, kaj bi se dalo storiti. Vsekakor pa bi po vsem

povedanem bil za to, naj se stori vse, kar je mogoče, da bi melodija ostala. Žalostne izkušnje nam namreč kažejo, da nastanejo z uvajanjem nečesa povsem novega, s čimer bi hoteli nadomestiti nekaj, kar je ljudem prešlo že v meso in kri, skoraj nepremostljive težave. Najboljši primer za to je himna Hej Slovani, ki je že dvajset let ne moremo primerno nadomestiti, čeprav to meji že na pravo državno sramoto. Želeti je torej, da bi strokovnjaki obstoječo melodijo čim preprosteje priredili za množično petje.

Preostaja nam še vprašanje besedila. Prav navedena himna Hej Slovani, ki je že dvakrat spremenila svoje verze, nam je zgovoren dokaz, da je to mnogo bolj mogoče kot pa spreminjanje melodije. Seveda pa je najprej treba ugotoviti, kaj in zakaj bi sploh bilo potrebno spreminjati.

Če v mislih bežno preletimo besedila najbolj znanih državnih himn, takoj ugotovimo, da so domala vsa bolj ali manj zastarela ali sploh povsem anahronistična.

Potemtakem bi pravzaprav ne bilo nobene potrebe, da bi spreminjali naše besedilo. Če se Francozi v svoji himni še zmerom borijo z že zdavnaj blagopokojnimi Nemci, Američani pa opazujejo plapolanje svoje zastave vrh trdnjave, ki jo obstreljujejo angleške ladje — potem bi tudi mi najbrž lahko prenesli prekrasni verz »nesimo vragu grom«, mar ne? Prav zares, da ne vem za nobeno utemeljitev proti takemu stališču. Le občutek mi pravi, da bi mi Slovenci bolj težko peli o stvareh, ki se niso zgodile in ki niso iz nas. Da, morda je prav v tem razložek: marsejsa je nastala sredi resničnega boja in tradicija jo je ponesla naprej; in Star Spangled Banner so povzeli ameriški vojaki v resničnem trenutku zgodovine ter jo sprejeli za svojo. Jenkova Naprej pa govori o nečem, kar se ni nikoli zgodilo. Žalostna resnica je, da se nikdar nismo borili zase; in to, o če-

mer poje pesem, se je tedaj, ko je nastala, lahko dogajalo samo v mislih in željah, tako da pesem ni dobila v resničnosti zasidrane tradicije. Taki, kot je, bi lahko notranje verjeli samo v primeru, da je nastala na primer med bojem za severno mejo. In če bi takrat nastala, verjetno danes ne bi imeli ob njej prav nobenih pomislov, kot jih nimajo drugi narodi o svojih. To se pa ni zgodilo. Res je, seveda, da so jo prepevali tudi tedaj, vendar ni zrasla iz trenutka, temveč so jo prepevali kot najbolj primerno; to pa ni isto. Mislim, da velja to tudi za njeno vlogo med narodnoosvobodilno borbo, pa čeprav se je skoraj popolnoma prilagala trenutku. No, zašel sem nekoliko daleč. Vse, kar sem navedel, so le sprotne, nehote porojene ugibanja, ne pa trdni argumenti. Dejal sem, da za neprimernost besedila nimam drugih utemeljitev kot svoj občutek, ki ga bom skušal obrazložiti.

Najprej si priključimo v spomin že nekoliko posodobljeno besedilo, tako, kot je bilo objavljeno v zbirki partizanskih pesmi ZAPOJMO (1945)

Naprej, zastava slave!
Na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!

Z orožjem in desnico
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom!

Draga mati je prosila,
roke okrog vrata vila,
plakala je moja mila:
Tu ostani, ljubi moj!

Zbogom, mati, ljuba, zdrava!
Mati mi je očetnjava,
ljuba moja čast in slava —
hajdmo, hajdmo zanj v boj!

Kot je razvidno, je to pesem, ki z močnim narodnoobrambnim pozivom (prvi dve kitici) opisuje fantovo odlo-

čitev, da gre braniti domovino, ki mu pomeni več, kot mu pomenita mati in ljubica. V bistvu gre torej za domoljubno naborniško pesem. Dandanes nas tak poziv na oboroženo obrambo narodnih pravic ne more več prepričati in pritegniti, saj, prvič, ni potreben, drugič pa tudi sicer ni v skladu z našimi načeli, še manj pa z našo realno močjo. Drugega pa v pesmi ni. Razen tega nas očitno motijo številne odmrle besede in starinske formulacije (junaška kri, očetnjava, nesimo vragu grom, okrog vrata, plakala, hajdmo). Skratka, vse kaže, da je besedilo potrebno posodobiti. In kako bi to storili?

Po mojem bi morala himna, ki jo kdo na novo uvaja, izražati resnično stanje in družbena hotenja okolja in časa, ki jo rojevata, in to po možnosti z navezavo na enaka družbena hotenja in ideale iz preteklosti. Ne bi pa smela pri tem zaiti v take kratkoročne podrobnosti iz tekočega dogajanja, ki bi ji že vnaprej grozile s prehitrim zastaranjem. In napisana bi morala biti seveda v sodobnem jeziku.

Da bi se izognil pogosto upravičenemu očitku, češ, samo deliti nasvete je lahko, sem se potrudil in poskusil, napisati na melodijo Naprej novo besedilo. Pri tem sem razen malo prej navedenega upošteval tudi psihološki faktor. Ker bi ljudje lažje sprejeli nekaj, kar jim je vsaj delno že v ušesih, kot pa nekaj povsem novega, sem obdržal prvi verz in, kjer se je le dalo, tudi kvalitete rim, zlasti v prvi kitici, ki je najpomembnejša in v končnih verzih.

In tule je ta poskus:

Naprej zastava slave,
naprej v svobodne dni!
Naš narod sam postave
in pravdo si deli.

Z razumom in resnico
naj vsakdo izmed nas
se trudi za pravico,
ki terja jo naš čas.

*Dedje v zemlji pokopani,
puntarji in partizani,
rok in uma velikani,
naj bo miren vaš pokoj:*

*vse, kar vi ste priborili,
bomo zvesto dopolnili
in na vse strani branili
in če treba bo, šli v boj.*

Dobro se zavedam, da se bo domala vsaka beseda zazdela bralcu »čudna«, težko se je pač odtrgati od tega, kar preide v meso in kri. Obenem pa bi pripomnil, da se bi dalo, če bi šlo »zares«, v predloženem besedilu marsikaj popraviti in dopolniti, saj je to le osnutek, ki je nastal prvi hip ob soočenju s tem problemom.

Sicer pa ne bo nič hudega, čeprav sem se z verzi zaman trudil. Storil sem svojo dolžnost, in če že nič drugega, vsaj ponovno podrezal v problem, ki ga bo slej ali prej treba rešiti.

In še to: Če bi se izkazalo, da melodija iz razlogov, ki sem jih uvodoma omenil, ne bi prišla v poštev, potem bi opozoril na partizansko melodijo Karla Pahorja NAŠA NOVA ZASTAVA z besedilom Toneta Seliškarja. Vzeti pa bi kazalo samo začetek pesmi ter ji dopisati še eno kitico in seveda primernejši refren. Melodija bi po mojem ustrezala tako po dolžini kot po kvaliteti, saj je odločno zanosna in ima razen tega lep izpev.

Začetek te pesmi se glasi:

*Glejte, bratje, nov prapor vihrati,
trije kraki rasto iz krvi,
nihče več nas ne more končati,
rdeča zvezda pokriva vse tri!*

Samo, kdo o izbiri himne sploh odloča oziroma kdo naj bi odločal? Če se spomnim na pravo narodno sramoto pri odločanju pisave »bralec« ali »bravec«, se mi zdi, da bo to pri tej stvari najbrž najtežji oreh. Želel bi, da se motim.

Janez Menart

PREDPOTRESNI TRZLJAJI V SLOVENSKI KULTURI?

Bilo je nekaj let zatišja z vsem dobrim in slabim, ki ju prinaša s sabo tako zatišje: mir, ki omogoča tiho ustvarjanje, hkrati pa čedalje šibkejši glas kritike, ki je komaj še registrirala nastajajoče, ni pa kazala posebne vneme, da bi razpihala pleve nad zrnjem. Pa vendar je zdrav veter *conditio sine qua non* za čistejši zrak.

Nič čudnega torej, če je to zatišje začelo marsikomu presedati, pa je vstal nekdo in razbil okno, da bi vsaj prepil — če že ni vetra — pregnal zatoholost iz našega doma. Toda zgledi vlečejo: vse več jih je (ali nas je, da ne bo zamere), ki jih razbijanje oken preprosto mika, že se ozirajo po vratih in tudi odkrivanje streh utegne priti na vrsto. Najprej niti blagega vetra, gnilo zatišje, zdaj pa že predpotresni trzljaji, ki napovedujejo pravi potres, vsekakor pa že sejejo prvi strah, kajti potres je precej neizbirčna, surova naravna sila.

Seveda velja ta prisposodba za kulturo, v širšem in ožjem smislu, v vsakem primeru pa za slovensko kulturo tega trenutka. Gledališko področje se še ni umirilo od potresnih sunkov, tudi na literarnem polju se že kažejo prve nevarne razpoke, kot pravimo takim znamenjem v strokovnem jeziku, zemlja se trese tudi na likovnih poljanah, spodnje zemeljske plasti so se premaknile tudi v glasbi. Vsekakor: zatišja ni več, ustvarjalni mir je redke privilegij prebrisanih posameznikov, iz zidanega doma se bo treba umakniti pod šotore. Sreča, da pomlad ni več daleč.

Umetnik satirik bi utegnil celo zapisati, da slovenska Goga lahko pričakuje svoj dogodek, morda celo svoje vznemirljivo dogajanje.

In vendar je to krvava zakonitost našega duha in vsakdanje prakse. V preteklosti in danes. Vnema za kulturniški boj — ki je kajpak že od nekdanj bojev pešakov, največkrat v blatu do kolena, pa tudi do vratu in še čez — je